

ARBETSMILJÖ
VERKET

AFS 2018:7

Gravida och ammande arbetstagare

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i
Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2007:5)
om gravida och ammande arbetstagare

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2007:5) om gravida och ammande arbetstagare;

AFS 2018:7
Utkom från trycket
den 8 juni 2018

beslutade den 29 maj 2018.

Arbetsmiljöverket föreskriver med stöd av 18 § arbetsmiljölförordningen (1977:1166) i fråga om Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2007:5) om gravida och ammande arbetstagare

dels att 8 och 11 §§ ska ha följande lydelse,

dels att bilagan ska ha följande lydelse.

Arbetsmiljöverket beslutar i fråga om de allmänna råden till föreskrifterna

dels att det första avsnittet under rubriken Bakgrund ska ha följande lydelse,

dels att kommentaren till 8 § ska ha följande lydelse,

dels att kommentaren till bilagan, rubriken och texten om avsnittet "Biologiska agens" ska ha följande lydelse,

dels att ordlistans definition av riskklasser ska ha följande lydelse.

8 § Gravida och ammande arbetstagare får inte sysselsättas i blyarbete som innebär att bly eller blyföreningar kan tas upp i kroppen.

En arbetstagare, som har anmält till arbetsgivaren att hon är gravid, får inte sysselsättas i arbete där hon riskerar att exponeras för rubella eller toxoplasma, om hon saknar fullgott immunitetsskydd mot smittämnet.

Bestämmelser om förbud att sysselsätta gravida eller ammande arbetstagare i andra arbeten finns i andra föreskrifter som Arbetarskyddsstyrelsen eller Arbetsmiljöverket har meddelat.

Bestämmelser om skydd för gravida eller ammande arbetstagare mot joniserande strålning finns i särskilda föreskrifter från Strålsäkerhetsmyndigheten.

Den arbetsgivare som låter en eller flera gravida arbetstagare utföra arbete i strid med kravet i andra stycket ska betala en sanktionsavgift, se 11 §.

AFS 2018:7

Lägsta avgiften är 40 000 kronor och högsta avgiften är 400 000 kronor. För den som har 500 eller fler sysselsatta är avgiften 400 000 kronor. För den som har färre än 500 sysselsatta ska sanktionsavgiften beräknas enligt följande:

Avgift = 40 000 kronor + (antal sysselsatta - 1) × 721 kronor.

Summan ska avrundas nedåt till närmaste hela hundratal.

11 § Bestämmelserna i 8 och 9 §§ utgör föreskrifter enligt 4 kap. 6 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Den som överträder dessa bestämmelser ska betala sanktionsavgift enligt 8 kap. 5-10 §§ arbetsmiljölagen. Sanktionsavgiftens storlek framgår av 8 och 9 §§.

Denna författning träder i kraft den 19 november 2018.

ERNA ZELMIN-EKENHEM

Jens Åhman

Anna Varg

Förteckning över arbetsmiljöfaktorer och arbetsförhållanden som avses i 4 §

A. Arbetsmiljöfaktorer

1. Fysikaliska faktorer

som skulle kunna medföra fosterskador och/eller avlossning av moderkakan eller för tidig födsel, särskilt

- vibrationer, stötar eller rörelser i underlaget,
- buller,
- joniserande strålning enligt föreskrifter från Statens strålskyddsinstitut,
- icke-joniserande strålning,
- extrem kyla och värme.

2. Belastningsergonomiska faktorer

särskilt

- manuell hantering av laster som innebär risker, särskilt för ländryggen,
- arbetsrörelser och arbetsställningar,
- förflyttningar inom eller utanför arbetsstället,
- fysisk uttröttning och annan fysisk belastning.

3. Smittämnen

i riskklasserna 2, 3 och 4 enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om smittrisker, om det är känt att dessa smittämnen eller de behandlingsåtgärder som är nödvändiga på grund av dem innebär risk för att kvinnan, fostret eller ammande barn påverkas skadligt.

4. Kemiska ämnen

om det är känt att de skadligt påverkar gravida kvinnors, fosters eller ammade barns hälsa, särskilt

- kemiska produkter som är klassificerade som cancerframkallande, reproduktionstoxiska, mutagena eller som specifikt organotoxiska vid enstaka exponering, enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006 (CLP-förordningen)

- kvicksilver och kvicksilverföreningar,
- mitoshämmande ämnen (t.ex. vissa cytostatika),
- kolmonoxid,
- kemiska ämnen som är skadliga när de tas upp genom huden. (AFS 2014:41)

5. Psykosociala faktorer

Arbetsförhållanden som kan medföra eller har medfört

- psykisk uttröttnings,
- starka psykiska påfrestningar,
- våld eller hot om våld,
- kränkande särbehandling.

B. Processer

Cancerframkallande ämnen och produkter som avges vid

- framställning av auramin,
- arbete som innebär exponering för cancerframkallande polycykliska aromatiska kolväten (PAH) som finns i sot, tjära, beck, rök eller damm,
- arbete som innebär exponering för damm, rökgaser eller stänk som uppstått vid avbränning och elektrorafinering av kopparnickelskärsten,
- process där stark syra ingår vid framställning av isopropylalkohol,
- arbete som innebär exponering för trädamm från lövträd.

C. Arbetsförhållanden

Gruvarbete under jord.

Bakgrund

Om de arbetsmiljöregler som finns i Sverige följs noggrant innebär arbetsmiljön, så vitt man kan bedöma idag, sällan någon risk för ohälsa eller olycksfall för gravida kvinnor, foster eller barn som ammas.

I vissa arbetsmiljöer kan dock gravida kvinnor, de som nyligen fött barn eller ammar ibland utsättas för risk för ohälsa eller olycksfall även om förebyggande åtgärder vidtas enligt reglerna. Kemiska ämnen, smittämnen och andra faktorer kan ibland vara skadligare för fostret än för modern. Även i andra regler från Arbetskyddsstyrelsen, Arbetsmiljöverket och andra myndigheter finns villkor för eller förbud mot att arbeta med sådana ämnen och faktorer.

De tidigare föreskrifterna om gravida och ammande arbetstagare utfärdades som en anpassning till EG-direktivet 92/85/EEG om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen fött barn eller ammar. De nya föreskrifterna innebär inte några sakliga ändringar

utom på tre punkter, nämligen att tillämpningsområdet för föreskrifterna (2 §) har utökats till att även omfatta inhyrd arbetskraft, att en ny bestämmelse om förbud för gravida och ammande kvinnor att arbeta med bly och om förbud att exponera gravida som saknar fullgott immunskydd för rubella (röda hundvirus) och toxoplasma har införts. De reglerna fanns tidigare i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om bly och om mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet.

De allmänna råden har omarbetats och utökats. Hänsyn har tagits till Meddelande från kommissionen om riktlinjer för bedömning av kemiska, fysikaliska och biologiska agens och industriprocesser, som anses innebära en risk för hälsa eller säkerhet för arbetstagare som är gravida, nyligen fött barn eller ammar (KOM (2000) 446 slutlig).

Förbud mot arbete på grund av risker i miljön

Till 7-8 § I det systematiska arbetsmiljöarbetet är det nödvändigt att arbetsgivaren tar reda på om det förekommer arbetsuppgifter som är förbjudna att utföra för den som är gravid, nyligen fött barn eller ammar. Om så är fallet är det viktigt att också arbetstagarna känner till detta. Förbuden anges i dessa föreskrifter, i andra föreskrifter från Arbetskyddsstyrelsen och Arbetsmiljöverket och i föreskrifter från Statens strålskyddsinstitut. Förbud för gravida och ammande kvinnor att sysselsättas i blyarbete fanns tidigare i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om bly. Förbud för gravida att exponeras för rubella och toxoplasma fanns tidigare i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet. Kvinnan får inte sysselsättas i dessa arbeten så snart arbetsgivaren har fått reda på graviditeten eller amningen.

Gravida arbetstagare får inte sysselsättas i

- blyarbete enligt 8 §,
- arbete med risk för skadlig exponering för rubella (röda hund) eller toxoplasma enligt 8 §,
- verksamhet som utförs under vatten eller förhöjt tryck enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om dykeriarbete,
- rök- eller kemdykning som utförs enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om rök- och kemdykning,
- gruvarbete under jord som innebär särskilda risker enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om bergarbete.

Ammande arbetstagare får inte sysselsättas i

- blyarbete enligt 8 §,
- gruvarbete under jord som innebär särskilda risker enligt föreskrifterna om bergarbete.

Arbetsgivaren måste i första hand ordna med omplacering av den gravida eller ammande kvinnan till annat riskfritt arbete. Om det inte är möjligt får kvinnan inte sysselsättas i förvärsarbetet så länge risken finns kvar. Förbuden i 7-9 §§ är utfärdade med stöd av 4 kap. 6 § arbetsmiljölagen.

Frågan om ersättning vid sådan nödvändig ledighet regleras i lagen om allmän försäkring. Försäkringskassan kan upplysa om hur man söker sådan ersättning.

Arbetsgivaren ska fortlöpande pröva möjligheterna att undanröja riskerna i kvinnans arbetsmiljö eller att ge henne andra arbetsuppgifter så att hon kan återgå i arbete.

Bly

Exponering för bly under graviditet och amning kan medföra försämrad fostertillväxt och påverka barnets centrala nervsystem. När nervsystemet utvecklas är det som känsligast, vilket gör att foster och ammande barn bör skyddas särskilt. Den blyexponering som modern utsatts för tidigare i livet är viktig från risksynpunkt. Bly som tagits upp i kroppen under lång tids exponering lagras i skelettet. Det kan lösas ut vid graviditet och påverka fostret. Också vid amning kan bly lösas ut och utsöndras i bröstmjölk, vilket kan leda till att barnet exponeras för bly. För att undvika en skalig upplagring av bly är de biologiska gränsvärdena för bly i blodet lägre för kvinnor under 50 år än för övriga arbetstagare. Se föreskrifterna om medicinska kontroller i arbetslivet. Gravida och ammande ensamföretagare omfattas av förbudet mot blyarbete.

Exponering för rubella eller toxoplasma¹

En gravid kvinna får inte sysselsättas i arbete där hon riskerar att smittas av rubella (röda hund) eller *Toxoplasma gondii*. Även ensamföretagare omfattas av förbudet. Genomgången sjukdom eller vaccination kan ge immunitet. Det svenska vaccinationsprogrammet för barn innebär att de flesta kvinnor som vuxit upp i Sverige är immuna mot röda hund.

Toxoplasma gondii är en parasit som kan finnas hos både människor och djur. Katt är huvudvärd för parasiten och en form av den kan utsöndras i kattens avföring. Något samband mellan smitta och arbete har inte rapporterats i Sverige.

En tänkbar risk skulle kunna vara arbete med *Toxoplasma gondii* på laboratorium. Rengöring av kattlådor, hantering av aborterade lammfoster eller

¹ Ändringen innebär att texten om exponering för rubella och toxoplasma har flyttats.

utomhusarbete i kontakt med jord/sand där katter brukar vara kan också vara tänkbara risker. Provsbakning och förtäring av rått kött, osköljda grönsaker, bär eller frukt kan eventuellt också innebära en viss risk för toxoplasmos.

Dykeriarbete

Förbudet gäller arbeten som utförs under vatten eller förhöjt tryck i tryckkammare eller liknande. Sådant arbete innebär stora fysiska påfrestningar och annan fysiologisk påverkan. Fosterskador kan möjligen uppkomma, dels på grund av det ökade trycket, dels på grund av den ökade koncentrationen av syrgas (oxygen). Foster kan också vara särskilt känsliga för dykarsjuka (dekompressionssjuka). Illamående, som är vanligt under graviditet, kan också öka risken för olycksfall i samband med dykeriarbete.

Rök- och kemdykning

Rök- och kemdykning innebär att man utsätts för mycket stora risker, dels på grund av stark hetta och farliga rökgaser, dels på grund av det starkt fysiskt och psykiskt påfrestande arbete.

Gruvarbete under jord

En gravid eller ammande kvinna får inte sysselsättas i gruvarbete som är förknippat med särskilda risker. Särskilda risker kan vara arbetssituationer som innebär exponering för faktorer som har tagits upp i bilagan till dessa föreskrifter, t.ex. stötar, vibrationer, buller, joniserande strålning och fysisk belastning. Arbetsgivaren ska göra en individuell bedömning.

Joniserande strålning

Statens strålskyddsinstitut har föreskrifter om dosgränser vid verksamhet med joniserande strålning. Den som bedriver sådan verksamhet ska informera kvinnor om vilka risker exponering för joniserade strålning kan innebära för fostret vid en eventuell graviditet. Den som meddelat att hon är gravid har rätt att bli omplacerad till arbete som inte är förenat med joniserade strålning under resten av graviditeten. Om kvinnan inte omplaceras gäller att arbete planeras så att dosen till fostret inte överstiger 1 mSv under återstoden av graviditeten.

Statens strålskyddsinstitut har också regler för ammande kvinnor en kvinna som ammar ska anmäla detta förhållande till den som bedriver verksamheten där joniserande strålning förekommer. Under den tid hon ammar ska hon inte placeras i arbete som medför en betydande risk för radioaktiv kontamination.

Smittämnen

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om smittrisker är mikroorganismer och smittämnen indelade i riskklasser. De i riskklasserna 2-4 kan orsaka infektioner och kallas smittämnen. En del av dem kan dessutom ha en annan skadlig inverkan på den gravida kvinnan och hennes foster eller nyfödda barn. I klassificeringsförteckningen i föreskrifterna anges att rubella (röda hundvirus) och Toxoplasma gondii är reproduktionsstörande och att förbud finns att exponera gravida. De omfattas av förbudet i 8 §.

Även andra smittämnen än de som anges som reproduktionsstörande kan i vissa fall inverka skadligt på graviditeten och det ammande barnet. Aktuella smittämnen kan vara parvovirus B19, tuberkulosbakterier, cytomegalovirus (CMV), hepatit B-virus, hepatit C-virus, herpes simplexvirus, enterovirus, Listeria-bakterier, influensavirus, Bordetella pertussis (kikhosta), mässlingvirus, varicellavirus (vattkoppor) och zikavirus. För de flesta arbetstagare är dock risken att bli smittade inte större i arbete än i samhället i övrigt.

Noggranna hygienrutiner är en av de viktigaste faktorerna för att minska risken för smittspridning. God handhygien är ett enkelt och ofta effektivt sätt att skydda sig mot smittämnen. Den gravida kvinnan kan också vara skyddad mot smitta genom att hon redan haft en infektion eller är vaccinerad. Ofta har kvinnor redan fått ett grundskydd mot vissa sjukdomar eftersom det i Sverige finns ett vaccinationsprogram för barn.

En kunskapsbas (INFPREG), framtagen av smittskyddsexperter, med information om smitta och graviditet finns på Internet. Den är anpassad till både allmänheten och hälso- och sjukvården.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om smittrisker finns hygienkrav och andra bestämmelser om åtgärder vid arbete med smittämnen. Reglerna syftar till att förebygga att arbetstagare infekteras av smittämnen i arbetet.

Ordlista

Anestesigas – läkemedel som i gasform tillförs genom luftvägarna för att åstadkomma narkos eller smärtlindring

Carcinogenicitet – cancerframkallande förmåga

Centrala nervsystemet – hjärna och ryggmärg

Cytostatiska ämnen – ämnen som hämmar celltillväxt

Cytotoxiska ämnen – cellskadande, celldödande ämnen

Fertilitet – fruktsamhet

GHS – ett globalt harmoniserat system för klassificering och märkning av kemikalier

Kontaminering – förorening

Kotinin – omvandlingsprodukt av nikotin

Mitoshämmande ämnen – ämnen som hämmar celledelningen

Mutagena ämnen – ämnen som förändrar arvsmassan

Reproduktion – används i dessa föreskrifter i betydelsen människans fortplantning

Riskklasser – mikroorganismer som kan orsaka infektion hos människor kallas smittämnen och delas in i riskklasserna 2-4 enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om smittrisker.

Sterilitet – oförmåga att få barn

Toxin – gift

Trimester – första, andra och tredje trimestern är beteckningar för tremånadersperioder under graviditeten

Utfasningsämnen – ämnen som på sikt ska tas bort från marknaden enligt beslut av Riksdagen. Utfasning av särskilt farliga ämnen är ett delmål inom miljömålet "Giftfri miljö".

**ARBETSMILJÖ
VERKET**

Arbetsmiljöverket · 112 79 · Stockholm · Tel 010-730 90 00 · www.av.se

Utgivare: Anna Varg
ISBN 978-91-7930-656-4 · ISSN · 1650-3163